

Beeldende kunst

Presentatie-instellingen

		Advies	Geadviseerd <i>Bedragen in euro's</i>
BAK, basis voor actuele kunst	Utrecht	Ja	523.720
Framer Framed	Amsterdam	Ja	480.000
Marres	Maastricht	Ja	523.720
MU	Eindhoven	Ja	523.720
Vleeshal	Middelburg	Ja	495.000
Witte de With	Rotterdam	Ja, mits	536.840
de Appel	Amsterdam	Nee	0
De Oude Kerk	Amsterdam	Nee	0
Noorderlicht	Groningen	Nee	0
Tetem	Enschede	Nee	0
W139	Amsterdam	Nee	0
West	Den Haag	Nee	0

De categorie

Vernieuwing is een van de belangrijkste uitgangspunten van het rijkscultuurbeleid voor de periode 2021 – 2024. Presentatie-instellingen zijn vernieuwing. Dit zijn dé plekken waar innovatieve of experimentele beeldende kunst het contact en de confrontatie met het publiek aangaat. Presentatie-instellingen zijn tentoonstellingsruimtes, maar ook intermediairs en opdrachtgevers, die hedendaagse beeldend kunstenaars de kans geven hun werk te presenteren en nieuw werk te maken. Veelal zijn de jonge en *midcareer* kunstenaars aan zet. Ook is er ruimte voor beloftevolle curatoren om een eigen visie op het presenteren van kunst te ontwikkelen. Presentatie-instellingen waarborgen dat talent wordt gestimuleerd, dat artistiek onderzoek kan floreren, dat publiek kan kennismaken met nieuwe visies, op zowel kunst als maatschappij, en dat het debat daarover wordt aangezwengeld. Zij zijn de vruchtbare bodem van de beeldende kunst en hiermee een vitaal onderdeel van het culturele ecosysteem van deze sector, waarin ook bachelor- en masteropleidingen, kunstenaarsinitiatieven, broedplaatsen, gastateliers, postacademische instellingen, residenties, musea en galeries een onmisbare rol spelen.

In de Culturele basisinfrastructuur 2021 – 2024 (BIS) worden de presentatie-instellingen (artikel 3.30 van de Regeling op het specifiek cultuurbeleid) vierjarig gesubsidieerd. Zij dienen een stimulerende speler in, met en voor hun sector te zijn: innovatie en experiment moeten in hun programma centraal staan en hun aanbod dient toonaangevend te zijn en zich te verhouden tot een internationale context. Ook wordt van presentatie-instellingen in de BIS verwacht dat ze cultuureducatie of -participatie ontwikkelen, stevige relaties met partners hebben en behalve regionaal geworteld, ook van landelijke betekenis zijn. Voor hun artistieke continuïteit mogen ze niet afhankelijk zijn van een of enkele artistiek leiders. Verder moet de presentatie-instelling zijn

gevestigd in een grote gemeente of regio, beschikken over een geschikte (voorheen ‘vaste’) presentatieruimte en haar activiteiten verspreid over het jaar realiseren. Een ander belangrijk landelijk loket voor presentatie-instellingen is het Mondriaan Fonds.

Net als in de subsidieperiode 2017 – 2020 verleent de minister aan hoogstens zes presentatie-instellingen een BIS-subsidie, waarbij in de grote gemeenten Amsterdam, Den Haag en Rotterdam maximaal één presentatie-instelling wordt gehonoreerd. Wel is het totale budget voor de zes presentatie-instellingen verhoogd van 2.560.000 euro naar 3.083.000 euro en is er voor twee instellingen die zich specifiek richten op ‘een groot landelijk en internationaal publieksbereik’ elk een aanvullend bedrag van 250.000 euro beschikbaar. Instellingen hoeven geen eigen inkomstennorm meer te behalen. Ten opzichte van de vorige Kunstenplanperiode is ook de maximumsubsidie per instelling (toen 530.000 euro) losgelaten. Dit geeft de raad meer ruimte om te komen tot een inhoudelijke afweging, hoewel tegelijkertijd de eis dat de huidige presentatie-instellingen in de BIS bij een nieuwe toekenning niet meer dan 10 procent mogen worden gekort, die ruimte ook weer beperkt.

Adviezen

Voor de periode 2021 – 2024 zijn twaalf aanvragen ingediend. Zes daarvan zijn van de huidige BIS-instellingen. De raad adviseert zes aanvragers te honoreren, onder wie één nieuwe aanvrager. Het totaalbudget van 3.583.000 euro (inclusief de extra publieksgelden) is met 2.979.466 euro overvraagd. De aanvragen van de Appel in Amsterdam, De Oude Kerk in Amsterdam, Noorderlicht in Groningen, Tetem in Enschede, West in Den Haag en van W139 in Amsterdam krijgen een negatief advies. Hiermee verliest West na één periode haar BIS-financiering. West ontvangt net als de Appel wel een positieve beoordeling. Noorderlicht heeft samen met BredaPhoto Festival tevens aangevraagd als Festival beeldende kunst (artikel 3.42). Tetem heeft haar activiteitenplan ook ingediend bij de categorie Ontwikkelinstanties (artikel 3.44) en BAK, basis voor actuele kunst – evenals in de vorige subsidieperiode – bij de categorie Postacademische instanties (artikel 3.31).

De raad heeft de extra, geormerkte, gelden voor verbreding van het publieksbereik niet kunnen beoordelen. De regeling, de toelichting daarop en het aanvraagformulier zijn op dit punt onduidelijk. Dit heeft bij de aanvragers geleid tot verschillende interpretaties. In de regeling is bepaald dat een aanvullend bedrag van 250.000 euro beschikbaar is voor twee instellingen die zich specifiek richten op een groot landelijk en internationaal publiek. In de toelichting daarop staat dat er een aanvullend budget beschikbaar is om mogelijk te maken dat instellingen zich specifiek richten op het verbreden van hun nationale en internationale publiek. In het aanvraagformulier is niet aangegeven of er voor dit doel nieuwe plannen van de instellingen worden verwacht en dat zij deze in de aanvraag en de begroting apart moeten toelichten. De extra gelden voor publieksbereik zijn uiterst belangrijk, zeker nu instellingen in de nabije toekomst andere (online) inspanningen zullen moeten verrichten om de connectie met de (brede) samenleving te kunnen behouden en versterken. De raad pleit ervoor om een nieuwe

aanvraagprocedure te starten voor de zes presentatie-instellingen die een positief advies krijgen en is graag bereid deze aanvragen te beoordelen. De adviesbedragen zijn tot stand gekomen door, daar waar instellingen hebben gemeend in aanmerking te komen voor de extra gelden, 250.000 euro van het aangevraagde bedrag af te halen.

Algemene indruk

De raad is positief verrast over de aanvragen voor de periode 2021 – 2024. Er zijn meer aanvragers dan in de vorige ronde (toen negen, nu twaalf) en van de zes nieuwe aanvragers hebben er twee – De Oude Kerk en Tetem – niet eerder een verzoek om Rijkssubsidie in het kader van de BIS gedaan. Twee instellingen die vier jaar geleden hun plaats in de BIS verloren – de Appel en Noorderlicht – hebben zich staande weten te houden en keren terug met vernieuwde plannen. W139 en Vleeshal maakten in de periode 2009 – 2012 deel uit van de BIS en hebben opnieuw een aanvraag ingediend. Uit dit alles spreekt veerkracht en vitaliteit, de sector is in beweging en laat zich niet ontmoedigen door het geringe aantal beschikbare plaatsen in de BIS.

Ook artistiek-inhoudelijk is er reden tot optimisme. De presentatie-instellingen die hebben aangevraagd, laten samen een rijke verscheidenheid aan visies, uitwerkingen, disciplines en cross-overs zien. Zij zijn enerzijds nadrukkelijk agenderend; ze verhouden zich tot actuele maatschappelijke thema's als 'dekolonisatie', 'interculturaliteit', 'gemeenschapsvorming', 'technologisering' en 'digitalisering'. Anderzijds worden concepten geformuleerd die meer tijdloos zijn en daardoor meer ruimte laten, zoals 'care' (toewijding, zorg), 'samen leren' en 'de zintuigen'. Dat de presentatie-instellingen een hoge kwaliteit hebben, blijkt ook uit het feit dat twee instellingen met een positieve beoordeling een negatief advies krijgen. Een nog altijd levendige ontwikkeling in de beeldende kunst is de grensvervaging. Presentatie-instellingen laten overlap en samenwerking met andere sectoren en categorieën in de kunsten zien, met onder meer aandacht voor reflectie en theorie, technologie en design, performance en dans.

Opvallend is de vernieuwingsdrang. Hoewel vernieuwing inherent is aan hun programmering, proberen alle presentatie-instellingen zichzelf en hun bezoekers te blijven verrassen. Dit doen ze bijvoorbeeld door middel van andersoortige talentontwikkelingsprogramma's, zoals rondreizende tentoonstellingen voor jonge kunstenaars of – voor jonge curatoren – assistentschappen voor langere periodes. Ook zijn er creatieve nieuwe initiatieven voor educatie en participatie. Presentatie-instellingen ontwikkelen in toenemende mate interessante en goede projecten rondom (kind- en jeugd)educatie en participatie. Het is een zoektocht hedendaagse beeldende kunst voor een breder en groter publiek toegankelijk te maken; experiment en hoge bezoekerijfers staan soms op gespannen voet met elkaar. Er wordt veel geïnvesteerd in het leggen van inhoudelijke relaties met potentieel nieuw publiek, de beste weg om publiek te interesseren en te binden. Daarin slagen de instellingen steeds beter. Doorgaans kan het participatieve aspect wel iets diepgaander worden uitgewerkt: hoe wezenlijker de inbreng van deelnemers, hoe groter de kans op betrokkenheid bij de instelling. Verder zou het goed zijn als de aanvragers meer investeren in marketing en communicatie.

Een knelpunt in de sector is het aantal beschikbare plaatsen in de BIS voor presentatie-instellingen. De door de raad bepleite uitbreiding van zes naar vijftien presentatie-instellingen beeldende kunst, bedoeld om meer regio's te bereiken en de door bezuinigingen verschaalde sector een impuls te geven, is niet overgenomen door de minister. Dit is in de eerste plaats spijtig voor de kunstenaars en het publiek, maar het bemoeilijkt ook de taak van de raad.

De raad wil in de BIS blijvend ruimte maken voor vernieuwing en onderschrijft de geografische spreidingswens van het beleid. Maar in de categorie presentatie-instellingen kan hij de kaarten nauwelijks anders schudden: het aantal plekken is gelijk gebleven en de kwaliteit van de zes zittende instellingen is hoog. De raad zou graag zien dat op meer plekken in Nederland presentatie-instellingen continuïteit wordt geboden en dat ook Amsterdam, Den Haag en Rotterdam – ankerpunten in grote metropoolregio's – niet meer zijn gebonden aan een maximum van één plek.

Zorgwekkend vindt de raad de verdringing in Amsterdam. Hier vragen maar liefst vier instellingen aan voor die ene beschikbare plek. Deze veelheid getuigt van de artistieke meerstemmigheid in de stad en is misschien ook een gevolg van het ontbreken van een financiële ondergrens voor aanvragen in de categorie presentatie-instellingen. De raad leest er in elk geval eveneens een noodsprong in: voor veel kunstinstanties is het steeds moeilijker om voldoende financiering bij (particuliere) fondsen te vinden en de Amsterdamse instellingen staan extra onder druk vanwege de alsnog stijgende huurprijzen in de stad.

Afwegingen

Van de twaalf aanvragen kunnen er maximaal zes worden gehonoreerd. Bij de beoordeling van de aanvragen geeft het zwaarste criterium – 'artistieke/ inhoudelijke kwaliteit' – de doorslag. Als een instelling de raad niet heeft kunnen overtuigen van de kwaliteit van de geleverde prestaties in combinatie met het activiteitenplan 2021 – 2024, heeft hij deze niet verder meegenomen in zijn afweging. Om deze reden adviseert hij De Oude Kerk, Noorderlicht, Tetem en W139 af te wijzen.

De Oude Kerk maakt innemende monumentale exposities en weet internationale kunstenaars aan zich te binden, maar haar in-situ-aanpak is te smal voor, en te weinig toonaangevend in het bredere discours van de hedendaagse beeldende kunst. Voor Tetem geldt dat laatste ook. In haar geval speelt bovendien de internationale context een te geringe rol. Door andere visuele media bij haar programmering te betrekken en fotografie te presenteren binnen het bredere spectrum van beeldende kunst, is Noorderlicht tegemoetgekomen aan eerdere kritiek van de raad.

De artistiek-inhoudelijke ambities zijn echter erg algemeen beschreven en te weinig vernieuwend of experimenteel voor een plaats in de BIS. W139 heeft met haar programmaraad van kunstenaars een onderscheidende aanpak, maar ook haar artistiek-inhoudelijke ambities en positionering komen niet helder voor het voetlicht.

De overige acht aanvragers – de Appel, BAK, basis voor actuele kunst, Framer Framed, Marres, MU, Vleeshal, West en Witte de With – krijgen een positieve beoordeling. Eén nieuwkomer maakte zoveel indruk op de raad dat haar plaats in de BIS voor hem onbetwist is: Vleeshal in Middelburg. Voortbouwend op uitstekende resultaten brengt de instelling een programma onder de noemer ‘Rituals of Care’. Hierin staan collectieve praktijken, interdisciplinariteit, talentontwikkeling voor jonge kunstenaars en curatoren en experimentele tentoonstellingsvormen, zoals een lokaal en internationaal rondreizend programma, centraal.

Om Vleeshal te kunnen toelaten tot de BIS, moet een collega-instelling met een positieve beoordeling plaatsmaken. Dat is de harde realiteit. Voor deze laatste afweging is de artistieke/inhoudelijke kwaliteit in onderling verband nogmaals gewogen en speelde de variatie in het artistieke discours die de instellingen samen bewerkstelligen een rol. Hierbij weegt de raad mee, dat actuele ontwikkelingen in de beeldende kunst vertegenwoordigd moeten zijn in het totaalaanbod. Denk hierbij aan de cross-overs met andere kunst disciplines als dans en theater en met andere sectoren als de creatieve industrie (in het bijzonder ontwerp), de wetenschap en de gezondheidszorg. Marres en MU zijn in dit licht van toegevoegde waarde. Ook BAK, basis voor actuele kunst weerspiegelt de tijdgeest; de instelling profileert zich met agenderende thema’s als migratie, technologie en klimaat en geeft publieksgroepen een sterke rol in haar programma. Witte de With is een bijzondere speler vanwege haar prestaties en unieke rol inzake het introduceren van internationaal gerenommeerde jonge kunstenaars in Nederland.

West is de instelling die op dit niveau van afweging minder overtuigt. Zij biedt een gedegen theoretisch programma met belangrijke internationale namen, maar haar kunsthistorisch-filosofisch uitgangspunt is weinig actueel. Bovendien is het activiteitenplan voor de periode 2021 – 2024 matig uitgewerkt en roept het veel vragen op over haar zichtbaarheid, zowel landelijk als internationaal. De beoordeling is positief maar naar het oordeel van de raad niet genoeg voor een positief advies.

In Amsterdam moet er een keuze worden gemaakt tussen de Appel en Framer Framed. De BIS-aanvraag van de Appel kreeg vier jaar geleden een negatieve beoordeling waarna bij een tweede aanvraagronde Framer Framed zich aandiende en tot de BIS werd toegelaten. Beide instellingen hebben een vruchtbare periode achter de rug. De Appel is een comeback aan het maken en Framer Framed heeft met een zeer bescheiden subsidie een uitstekend programma neergezet. De Appel voert als ‘lerend instituut’ een wat algemenere artistieke koers dan Framer Framed, die inzet op diversiteit en inclusie, maar laat en passant wel ruimte voor actuele thema’s als de tv- en textielindustrie en interessante kunstenaars uit niet-westerse culturen. Omwille van de geleverde prestaties en het feit dat de instelling stelselmatig urgente thematieken agendeert en andersoortige doelgroepen weet te bereiken, geeft de raad Framer Framed uiteindelijk de positieve beoordeling mét positief advies.

De raad adviseert alleen aan Framer Framed en Vleeshal een subsidiebedrag te verlenen dat overeenkomt met het aangevraagde bedrag. Zij hebben de afgelopen jaren met relatief bescheiden budgetten overtuigend laten zien wat hun ambities en potenties zijn en de raad wil hen de kans geven die nu voluit vorm te geven en door te ontwikkelen. Witte de With, die wel een concreter activiteitenplan moet indienen, krijgt haar huidige subsidieniveau. De raad adviseert BAK, basis voor actuele kunst, Marres en MU een gelijk bedrag toe te kennen, wat voor Marres een lichte verlaging betekent. Met deze verdeling zijn er geen grote verschillen in subsidiebedragen tussen de instellingen.